

Praha 1992. K účinnosti knihy přispívá v neposlední řadě také velmi dobrý překlad z italského (Daniel Korte).

Knih *Židovská modlitba* představuje židovskou modlitební tradici odborným a zasvěceným způsobem, kterému však nechybí spirituální dimenze. Nakladatelství OIKÚMENÉ tak přispělo zcela konkrétním pozitivním způsobem k židovsko-křesťanskému dialogu a sblížení i v našem českém prostoru. Duch i obsah této hodnotné studie (vyšla poprvé

v roce 1985) byl jakoby v hutné zkratce shrnut ve slovech papeže Jana Pavla II., která pronesl rok poté při návštěvě římské synagogy 13. dubna 1986: „Židovské náboženství není pro nás něčím ‚vnějším‘, ale náleží v jistém smyslu k ‚vnitřku‘ našeho náboženství. Proto k vám máme vztah jako k žádnému jinému náboženství. Jste přednostně našimi bratry, mohli bychom říci — jste našimi staršími bratry“.

František Kunetka

POZVÁNÍ K ČERSTVÝM VODÁM REFORMAČNÍCH ZDROJŮ TEOLOGIE

Philipp Melanchthon: Loci communes 1521. Lateinisch-Deutsch. Übersetzt und mit kommentierenden Anmerkungen versehen von Horst Georg Pöhlmann. Hg. vom Lutherischen Kirchenamt der VELKD; Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn 1993. 394 stran.

Osvědčený vydavatel (a ovšem i autor) podstatných učebních textů neodepřel svou péči ani klasickému dílu, jež má mezi reformačními prameny opravdu významné postavení zvláštního druhu.

Nikoli bez důvodu bývá vystihováno hrdým přízviskem „první (či dokonce prazdrojné) evangelické dogmatiky“, byť zprvu nebyla podána v podobě vyčerpávající sumy křesťanského učení — tím spíše však ve smyslu prolegomenicky principiálním. Její originalita oproti starším vzorům, v době školních let reformátorů standardním, je stěží popiratelná, přitom ovšem natolik syčená zjevovatelskou původností Bible, aby je mohla v odvozené normativnosti nahradit. Zřetelněji než dosud obrátila *facit* teologické soustavnosti v patřičném hermeneutickém kruhu zpět k je-

jímu živoucímu zdroji, koncipována jako úvod ke studiu Písem — jaký ovšem nepředstírá, že by k němu přistupoval bez předpokladů předchozího oslovení, nýbrž nabízí základní, ověřený a nenahraditelný výkladový klíč: *sola fide*. Klíč podávaný svědomí Bohem zjitřenému a zároveň nadanému k tomu, aby se erudovalo a mohlo pak ve víře i vyučovat.

Není divu, že se ‚*Loci*‘ staly základem, na němž systematické bohosloví protestantismu v rozličných podobách (třeba i novoscholastických) stavělo. Platí to i o reformační teologii české, jejíž počátky sice byly časnější, dílo rovnorodé Melanchthonovu *opus magnum* však ze sebe nevydala, takže se na něm záhy vděčně orientovala — a silný vliv *filipismu* pro ni dlouho zůstal pří-

značný. Jako společná škola utrakvistů, Bratří i augsburských vyznavačů sehrál příznivou roli také při sepsání *České konfese*, ve své době vzácné dohody mezi luterskými a reformovanými evangelíky.

Sama tato faktická role by ‚*Locis*‘ nejspíše stačila zjednat trvalou památku, i kdyby je autorita Lutherova emfaticky nedoporučila „*non solum immortalitate, sed et canone ecclesiastico*“. Zasloužená pozornost, jíž se ‚*liber invictus*‘ domohl, je skutečně v zásadě i stálou. V současnosti je k dispozici celá řada vydání jeho různých verzí: Kromě ‚šťastného vrhu‘ roku 1521 také pozdější, těžší rukou opravovaná znění, ale naopak i jeho nedokrytalizované předstupy, vycházející z poznámek k přednáškám o teologii epištoly Římanům. U každé nové edice je dnes tudíž na místě otázka, zda je oprávněna také nějakou novou kvalitou. V pöhlmannovském případě zní odpověď jednoznačně kladně: Předložené zpracování oplývá přednostmi didaktickými.

Je pravda, že pedantická důslednost, s níž se vysvětlují někdy i pojmy zcela základní a s níž se k těmto výkladům odkazuje od každého dalšího výskytu příslušného obratu, může být pro pokročilejšího čtenáře, natož speciálního znalce, chvílemi až zarážející. Je však svědomitým provedením předsevzatého úkolu: provést textem i začátečníka. A to nikoli snad pouze interesovaného laika; editor právem vychází ze skutečnosti, že i kandidáti bohosloví si ze středních škol přinášejí (zřejmě v mezinárodním měřítku) vzdělanostní předpoklady stále nepodobnější klasicky gymnasiijním. Souběžné uvádění do průpravných znalostí i na akademické výšiny a do teologických hlubin, před

jehož nutnost jsou pak vysokoškolští učitelé zvýšenou měrou stavěni, ovšem bezchybně zvládají toliko výjimečně nadaní pedagogové. My ostatní můžeme být opravdu vděční za sublineární glosy, napomáhající překlenout nestejnou úroveň předpokladů: jako opora studentů či upomínka přednášejících, při výkladu i domácí přípravě.

A abychom nenavodili podceňující dojem: Ani poučenější uživatel v nich nenalezne jen věci důvěrně známé. V tomto ohledu přesahuje obvyklé služby podobných poznámek zejména doložení názorů, Melanchthonem (často polemicky) probíraných, dohledanými citáty, jež stěží kdo nosí všechny v hlavě. 1213 koncise i přesně vysvětlivek a odkazů doplňují také nadprůměrně pečlivé rejstříky biblických míst i pojednávaných věcí (ve skutečnosti těž pojmů a autorit). V nich se nezaprě ruka systematická, jenž chce napomoci rekonstrukci výpovědi k jednotlivým dogmatickým *locis* i v kontextu jiných sledů výkladu, než který právě Melanchthon zvolil (a v němž nepochybně zůstává uložena nemalá část osobité hodnoty díla, nemohl se však prosadit jako obecný model).

Bylo by ovšem takřka urážkou, chválit aparát beze zmínky, že vydavatel učinil pro přístupnější reformačních ‚*Hypotyposí*‘ naší odlatinštěné době ještě významně víc. Vždyť poskytl čtenářům možnost pro větší část případů ideální, totiž sledovat text současně v originální podobě i čerstvém přetlumočení — v celém jeho rozsahu poprvé (dosud byla dána nanejvýš u výňatku). A přispěl k ní vlastním novým převodem knihy do němčiny; zřejmě prvním s ambicí doslovnosti, nehodlajícím svůj výklad vložit rovnou do parafrasy

nad čáru. Právě jako komentující překladatel nového druhu (a snad i jako původce zpřehledňujícího rozčlenění na číslované kapitoly a ‚verše‘, jež může být chápáno jako návrh příští citační normy) pretenduje na vstup do paměti melanchthonovského bádání asi nejvíce. Vystavil se tak pozornosti v silném zájmovém poli, kde zřejmě bude mnohý obrat ještě častokrát obracen sem a tam — a není tedy divu, že se již dočkal dílčích kritik. Například O. Bayer a F. Walker se v knižní rubrice wuppertalského časopisu *Theologische Beiträge* pozastavili hned nad tlumočením titulu slovy „*Grundbegriffe der Theologie oder theologische Skizzen*“: přece jen jim teologický systém evokují nad míru původního *hermeneutického* záměru. Nezdá se však, že by tyto připomínky měly překročit míru napadnutelnosti každého solidního příspěvku do diskuse; lze spíše očekávat, že tento by mohl být jedním ze zůstávajících.

I pro nás má význam bezprostřední, dočkalo-li se dílo jazykově českých vydání pouze ve 40. letech 16. století, dnes vlastně nedostupných. Pořídili je Jan Stráněnský v Jindřichově Hradci a křížovník Kašpar v Prostějově. Ta ovšem ani přímo netlumočila znění z ruky původce, nýbrž přepracované jeho přítelem J. Spangenbergem. V Čechách oblíbený autor je převedl do erotematické formy, původně pro brunšvicke pastory, pode jménem *Margarita*

theologica se však rozšířila i po jiných zemích. Nicméně i ona by si byla zaslouhovala zahrnutí do úctyhodného přehledu v příloze knihy G. Loesche *Luther, Melanthon und Calvin in Österreich-Ungarn* (Tübingen 1909). Že k němu nedošlo, je nejspíše právě dokladem důkladného zasutí obou tisků. Vídeňští badatelé (včetně G. A. Skalského) si zřejmě na rozdíl od souvěkého pražského kolegy nepovšimli alespoň zprávy Josefa Jungmanna o moravské edici *Otázek z katechismu* (ani Ferdinand Hrejsa si ji ovšem nespojil s jihočeskou *Perlou Písem svatých*). A translace Sigmunda Luchauera z Löwenberka, jejímuž tisku r. 1580 zabránil Rudolf II., se vůbec zdá být ztracena již v rukopise. Někdejší druhý zemský jazyk nám prostě i nadále bude prokazovat podstatnou službu.

Na místě chvály by jistě neměli být zcela zamlčeni ani spolupracovníci nového editora; uvádí je jmény v předmluvě, v první řadě Helmuta Merkela jakožto spolugaranta překladu. Zásahu objednavatele a mecenáše o chutný svazek ve ‚vilémovských‘ barvách, který smíme držet v ruce s dostatečným předstihem před velkým výročím r. 1997 (kdy uplyne 500 let od Melanchthonova narození), si získal Luterský církevní úřad Spojené evangelicko-luterské církve Německa; její řídící biskup Gerhard Müller knihu opatřil doprovodným slovem.

Martin Wernisch